

EL TRACTAMENT DELS ESPAIS AGRARIS EN EL PLA TERRITORIAL METROPOLITÀ DE BARCELONA

El Pla territorial metropolità de Barcelona (en endavant PTMB) s'estructura, com la resta de plans, en tres grans blocs: el sistema d'assentaments urbans, el sistema d'infraestructures i el sistema d'espais oberts. En aquest darrer gran bloc és on tenen cabuda, evidentment, els espais agraris.

D'entrada, i per començar a entendre de què parlem, potser caldria definir què és un espai obert i què és un espai agrari. Segons els diferents plans territorials parcials aprovats, el sistema d'espais oberts està conformat per tot aquell sòl sotmès, segons el planejament urbanístic vigent, al règim de sòl no urbanitzable. En canvi, els espais agraris són els àmbits territorials conreats (Paül, 2009: 43). Els espais agraris estan inclosos en els sistemes d'espais oberts. No es plantegen dubtes en aquests sentit. Segons els criteris per a l'elaboració del planejament territorial, els espais naturals, agraris i no urbanitzats en general, es protegeixen com a components de l'ordenació del territori.

El tractament dels espais oberts en el PTMB és sensiblement diferent al tractament que s'ha donat en aquest sistema a la resta de plans territorials parcials aprovats a Catalunya en els darrers anys. En aquests altres plans, els espais oberts s'han dividit en tres categories de protecció: l'especial, la territorial i la preventiva. Dintre d'aquesta categorització, els espais agraris formen part, majoritàriament, del sòl de protecció territorial. Se n'exceptuen els casos en què l'espai agrari juga més un paper ambiental que no agrari, especialment aquells en què els sòls ja estan inclosos en figures de protecció natural.

En canvi, en el PTMB els espais oberts tenen un tractament diferent. La figura del sòl de protecció territorial no existeix. Hi ha només dues categories de sòls: els de protecció especial i els de protecció preventiva. Els espais agraris es reparteixen en aquests dos tipus de sòls.

El sòl de protecció especial, pel seu interès natural i agrari, comprèn els sòls que, pel seu interès natural o agrari, el Pla considera que s'han d'integrar a una xarxa d'espais oberts per tal de garantir la biodiversitat i la vertebració del conjunt d'espais oberts.

El sòl de protecció preventiva el constitueix la resta de sòl no urbanitzable, que no ha estat considerat de protecció especial.

Aquest canvi en la classificació dels espais agraris ve donat, segons l'esperit del Pla, perquè en l'àmbit metropolità l'espai agrari no té importància com a tal, sinó que són peces de sòl, espais, que juguen una funció més de connectivitat, de preservadors de la biodiversitat, en un àmbit tan àmpliament urbanitzat com ho és el metropolità. Cal posar de manifest, però, que el sòl de protecció especial s'anomena sòl de protecció especial pel seu interès natural i agrari. Per tant, s'entén que queden recollits tant els valors del sòl pel seu interès natural i els valors del sòl pel seu interès agrari.

A aquesta norma hi ha una excepció destacada: l'espai agrari de l'Alt Penedès. Al sòl ocupat majoritàriament pel conreu de la vinya en aquesta comarca, el PTMB li atorga la protecció especial. La definició en el pla del sòl de protecció especial de la vinya, a més de recollir les característiques ja esmentades en el sòl de protecció especial, es distingeix per la presència d'aquest conreu i per constituir el major conjunt d'espais agraris d'aquest territori.

L'argument que s'utilitza a l'hora de justificar una categorització especial del sòl per a la comarca de l'Alt Penedès és que es tracta d'un sòl amb una superfície crítica suficient, amb un potencial productiu i amb un paper actual de producció, suficientment ampli per ser considerat sòl agrari que mereix una protecció per ell mateix. Hi ha, però, una diferència amb el sòl de protecció especial pels seus valors naturals i agraris. El planejament urbanístic pot modificar la classificació de sòl de protecció especial de la vinya, sempre que hi hagi unes raons fonamentades perquè es doni aquest canvi. L'argument per introduir aquesta possibilitat és que, protegint de manera especial tot el sòl del Penedès, no es preveuen necessitats futures dels municipis penedesencs. La conseqüència immediata d'aquesta porta oberta és que ja hi ha algun municipi que ha plantejat, en el seu nou Pla d'ordenació urbanística municipal, la desclassificació de sòl de protecció especial de la vinya. A la pràctica, doncs, el pla equipara el sòl de protecció especial de la vinya amb el sòl de protecció preventiva, pel que fa a la possibilitat de transformació d'una classe de sòl en una altra.

Per altra banda, sota aquesta classificació només es protegien els sòls agraris (majoritàriament de vinyes, però també sòls amb altres conreus) de la comarca de l'Alt Penedès. Això vol dir que sòls que formen part de les denominacions d'origen del vi de comarques que confronten amb l'Alt Penedès, com ara el Garraf o el Baix Llobregat, no tenen la classificació de protecció especial de la vinya. Són sòls no urbanitzables i prou. L'argument: no són peces clau en el manteniment de la biodiversitat o en l'ordenació del territori. Per tant en aquest cas el pla no fa més que complir els criteris amb els quals s'ha concebut: es tracta de fer una ordenació del territori, no es tracta de fer un pla sectorial agrari. Amb aquest argument, però, el Pla deixa el sector agrari profundament insatisfet amb el resultat final. El motiu d'aquesta insatisfacció és que el Pla no acaba fent cap reconeixement explícit al paper dels espais agraris en l'àrea metropolitana. No es reconeix el valor de l'agricultura periurbana en tant que productora d'aliments, que és la principal raó de ser de l'agricultura.

De la mateixa manera que no es reconeixen sòls amb un paper important quant a la producció d'aliments al sud de Barcelona, tampoc no es reconeixen els sòls amb valor agrari al nord de la ciutat. Així doncs, els sòls eminentment agraris del Maresme i el mosaic agroforestal del Vallès són considerats majoritàriament pel Pla sòls de protecció preventiva.

Un altre cas que cal destacar, per la seva singularitat, és el del delta i la vall baixa del riu Llobregat: el Parc Agrari del Baix Llobregat. El Pla recull aquest espai com a sòl d'interès natural i agrari. Es tracta d'un espai per al qual ja hi ha una figura jurídica de protecció supramunicipal i on es porta a terme una gestió territorial i agrària, a través d'un consorci. Per al sector productiu és de vital importància la protecció d'aquest indret que abans de la creació de la figura de parc agrari va patir unes tensions urbanístiques molt fortes, que han continuat, tot i que en menor mesura, un cop aprovat el Pla especial de protecció i millora. La protecció de la qual el PTMB dota aquest espai és un reconeixement a la feina i als valors que un espai com aquest aporta a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, que ja el Pla general metropolità de l'any 1976 es va encarregar de protegir amb una qualificació de sòl no urbanitzable amb valor agrícola (anomenada amb la clau 24).

Pel que fa a la normativa del Pla referent al sistema d'espais oberts, cal posar de manifest que es tracta d'una normativa d'aplicació directa, però malgrat això, és general i marca criteris d'aplicació de rang superior a la normativa del planejament urbanístic municipal, més que no pas normes concretes. La superposició de diferents rangs de normativa pot complicar la gestió i el desenvolupament de l'activitat agrària en els diferents tipus de protecció del sòl.

En el sòl de protecció especial de la vinya el pla permet la construcció de cellers, que han de donar

resposta al procés d'elaboració del vi, tot tancant el cicle en el propi territori.

Un altre aspecte en el qual tant el PTMB com la resta de plans territorials posen molt d'èmfasi és el de les construccions i edificacions en el sòl no urbanitzable. Tot i entenent que el sòl no urbanitzable no pot ser objecte de processos d'urbanització que l'assimili al sòl urbà, cal que es permeti la construcció d'infraestructures que permetin el desenvolupament de l'activitat agrària, sense condicionar l'orientació tecnocònica de les explotacions agràries.

En conclusió, cal posar de manifest que el recull que fa el PTMB dels espais agraris d'aquest àmbit és un pas necessari per aconseguir un àmbit metropolità equilibrat, amb espais diversos que contribueixin a una millor ordenació del territori. Però el Pla no dona resposta a la necessitat de gestió dels seus espais agraris, que en un lloc tant densament poblat, amb una competència tan aferrissada pel territori, és necessari que es posi en marxa. De fet, el mateix Pla, en l'agenda de l'annex de les normatives posa de manifest la necessitat que el Departament d'Agricultura redacti un pla sectorial agrari *on es tractin les formes específiques de producció agrícola existent en aquest territori i en especial de l'anomenada agricultura periurbana*.

El Pla sectorial agrari, que ja preveia la llei de política territorial de 1983, cal que es posi en marxa per tal de garantir l'encaix del sector agrari, no tant sols a l'àrea metropolitana, sinó a tot el territori català.